

Prof.Dr. Işın Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, TTK-Ankara 2001, XXXIII+261 sayfa, 2 ek Soykütüğü+ Ek Sözlük+ Bibliyografya ve Kısaltmalar+ Genel Dizin +3 Harita+ Resimler.

Bizans tarih eserlerinin 11. yüzyıldan itibaren Anadolu Türk dünyası hakkında verdikleri bilgilerin Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Tarihi üzerinde yapılan çalışmalara büyük yarar sağlayacağı düşüncesiyle bu eserleri dilimize kazandırmak için bir çalışma programına başlayan Prof.Dr. Işın Demirkent, 1992'de *Mikhail Psellos'un Khronographia'sını* yayınlamıştı; şimdi de aynı düşünceyle Bizans tarih yazarı Ioannes Kinnamos'un, 12. yüzyılda Bizans'ta hüküm süren Komnenos Hânedanı'ndan II. Ioannes ve I. Manuel'in saltanat dönemlerini (1118-1176) konu alan eserini notlandırarak ve kendi yorumlarını da ortaya koyarak dilimize kazandırmış bulunuyor. Böylece *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı* adlı eser, Prof.Dr. Fikret Işıltan'ın 1995'te yayınladığı *Niketas Khoniates'in Historiası*'ndan (1. Kitap) sonra bu program içinde yayınlanan üçüncü eser olmuştur.

Prof. Dr. Işın Demirkent, eserinin Önsözünde (s. XVII-XVIII) bu çalışmayı yaparken nasıl bir yöntem takip ettiğini belirtmiştir. Eseri, Kinnamos'un eserinin *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* serisi içinde A. Meineke tarafından Grekçe metin ve Lâtince tercüme ile neşredilen şeklini esas alarak İngilizce tercümesinden (C.M. Brand, New York 1976) Türkçeye aktarmış, Fransızca tercümesini de (J. Rosenblum, Nice 1972) göz ardı etmemiştir. Eserin Lâtince, İngilizce ve Fransızca çevirilerinde tercüme edenlerin kendi dillerine uydurarak yazdıkları Grekçe özel isimleri bugünkü harflerle, Grekçe asıllarına uygun olarak yazmıştır. Yer adlarını da ilk geçtikleri yerde metindeki şekliyle yazarken köşeli parantez içinde bugünkü karşılığını da vermiştir. Sayfa kenarlarında Bonn Neşri'ndeki sayfa numaralarını da vermeyi ihmal etmemiştir. Dipnotlarda,

* Arş. Gör. Dr., I.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Kinnamos'un verdiği bilgileri diğer kaynaklarla karşılaştırmış, ayrıca eserin diğer tercümelerinin dipnotlarında özellikle Türk tarihi açısından eksik bulunduğu notları tamamlamaya çalışmıştır.

Kinnamos'un 17. yüzyılda yapılmış olan ve hâlen Münih'de Bayerisches Nationalmuseum'da bulunan bronz büstünün fotoğrafı da kitabın başında yer alarak ilk defa bu eserde yayınlanmıştır.

Prof. Demirkent, çalışmasının Giriş (s. XIX-XXXIII) kısmında Ioannes Kinnamos ve tarih eseri hakkında ayrıntılı bilgi vererek bu konudaki tespitlerini ve görüşlerini dile getirip eser hakkında bir değerlendirme yapmıştır.

İmparator II. Ioannes Komnenos (1118-1143)'un ölümünden kısa bir süre sonra doğmuş olan Kinnamos, çok genç yaşta imparatorluk sekreteri "*basilikos grammatikos*" olarak Manuel'in hizmetine girmiş ve onun Anadolu'da Türklere, Balkanlar'da Macarlar ve Peçeneklere karşı savaşlarına katılmıştır. Kinnamos, büyük bir ihtimalle Angelos hânedanı (1185-1204) döneminde de hayattaydı. *Basilikos grammatikos* unvanını taşımasına rağmen, Kinnamos'un kendi eserinden onun daha çok askerî yönetim işleriyle ilgili bir kişi olduğu sonucunu çıkaran Demirkent, eserin tamamını göz önüne alarak müellifin askerî kariyere sahip olduğunu belirtir.

Kinnamos'un büyük bir ihtimalle, Manuel'in oğlu ve halefi II. Aleksios Komnenos (1180-1183) zamanında yazmış olduğu tarih eseri, 1118-1176 yılları arasındaki olayları kapsamakla birlikte, eserde ağırlıklı olarak Manuel Komnenos devri ele alınmıştır. Müellif, görgü tanığı olmadığı Ioannes Komnenos zamanını kısa bir özet olarak vermeyi tercih etmiş ve eserinin sadece 29 sayfadan oluşan Birinci Kitabını bu konuya ayırmakla yetinmiştir. Prof. Demirkent, Kinnamos'un asıl niyetinin, hizmetinde bulunduğu ve büyük bir hayranlık duyduğu Manuel devrini yazmak olduğunu, ancak eserine kendisinden önceki yazarların (Zonaras, Anna Komnene) eserlerini bitirdikleri 1118 yılından başlayarak onlarla –doğrudan bağlantı kurmak istediğini belirtir.

Kinnamos'un eseri 1176'da Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın ordusuna karşı yapılan Myriokephalon Savaşı'nın anlatımının başladığı yerde birdenbire kesilmiştir ve bundan sonraki sayfalar kayıptır. Eserde başka eksiklikler de olduğuna dikkat çeken Demirkent, metin içinde bazı boşlukların göze çarptığını ve bunların elimizdeki metnin eksikliğine işaret ettiğini ifade eder ve bu konudaki tespitlerini açıklar; Kinnamos'un eseri ile Niketas'ın eserinin birbi-

rini tamamladıklarını, bu iki kaynaktan biri olmadan diğerini okuyarak bu dönem için yeterli bilgi elde edilemeyeceğini de belirtir.

Eserini yazarken sade bir dil kullanmış olan Kinnamos, bir çok olayı renkli ve canlı sahnelerle ortaya koymuştur. Ancak çoğu kez lüzumundan fazla ayrıntıya girmiştir. Demirkent, birkaç istisna dışında onun verdiği bilgilerin genelde doğru olduğunu, bazen şahıs ve yer isimlerini değişik yazdığını, ayrıca imparator Manuel ile doğrudan bağlantılı olmayan ve imparatorluk sınırları dışında yaşanan olaylara hiç ilgi duymadığını ve bunlar hakkında tek bir satır dahi yazmadığını da açıklar.

İmparatora ve devlete bağlılığı her şeyin üstünde tutan Kinnamos, diğer milletleri küçümseyerek Batılıları ve Türkleri barbar olarak nitelendirmiştir. İmparatora duyduğu hayranlığı her fırsatta dile getirip onun çeşitli özelliklerini övmüştür.

Prof. Demirkent, Kinnamos'un sadece kendisinin şahit olduğu veya bizzat yaşayanlardan duyduğu olayları yazdığını söylemesine rağmen aslında bir çok kez olayları anlatımında tarafsız kalamadığını tespit etmiştir. Kaynağı yazılı belgelerden ziyade sözlü bilgilere dayanan Kinnamos, edindiği bilgileri sanki not ettiği gibi eserine geçirmiştir. Demirkent, Kinnamos'un eserinin hiçbir yerinde olayların cereyan ettiği yılı belirtmediğini, sadece birkaç yerde mevsim, ay ve gün verdiğini ve onun kronolojisini tespit için mutlaka başka belgelerden faydalanılması gerektiğini de açıklamıştır. Görgü tanığı olmadığı ve güvenilir bilgi edinemediği olaylar hakkında ayrıntılı bilgi vermektan kaçınan Kinnamos'un bizzat tanığı olduğu dönem olan Manuel devrinin 1155 veya 1160'dan sonraki yılları için daha geniş bilgi vermesi gerekirken yıllar ilerledikçe bilgiler cılızlaşmıştır. Başkalarının anlatımına dayanan bazı olaylar hakkında çok geniş bilgi verdiği halde bizzat görgü tanığı olabileceği bazı olaylar hakkında bölük pörçük bilgi vermiştir. Bu çelişkiyle ilgili görüşleri dile getiren Demirkent, Girişte, Kinnamos'un eserinin kopyaları ve neşirleri hakkında da bilgi vermiştir. Ayrıca Ioannes ve Manuel Komnenos dönemleriyle ilgili araştırmalarda büyük yararlar sağlayan eserin, bu dönemin Anadolu Türk tarihiyle ilgili verdiği bilgiler açısından bizim için vazgeçilemeyecek bir öneme sahip olduğunu, ancak aşırı milliyetçi bir tutuma sahip olan Kinnamos'un yanılığa sebep olabilecek duygularını bilginin özünden ayırabilmek için onun verilerini diğer çağdaş kaynaklarla karşılaştırmak gerektiğini ifade eder. Bonn baskısında 300 sayfa olan eserin değişik yerlerinde yaklaşık 80 sayfanın Türkler ile savaşlara ve diplomatik temaslara ayrıldığını açıklar. Anadolu Ortaçağ tarihi üzerinde

yapılan araştırmalarda sınırlı sayıda yazılı eserle yetinmek zorunluluğunu göz önüne alan Demirkent, "Anadolu'nun 12. yüzyıl ortalarına ışık tutan ve bu suretle görüş ufukumuzu genişleterek bu olayları daha iyi çözümlememize imkân sağlayan Ioannes Kinnamos'un *Historiası*'nı günümüze kalan önemli bir eser" olarak değerlendirmektedir.

Ioannes Kinnamos'un yedi kitaptan oluşan mevcut metninin Birinci Kitabı (Bonn Neşri, s. 3-29; terc. Demirkent, s. 3-24), müellifin tarih ve tarih yazarlığı hakkındaki görüşleriyle başlar. Sonra Ioannes Komnenos'un 1118'de babası Aleksios Komnenos yerine tahta çıkışı, 1119'da Türklere karşı düzenlediği sefer ve Laodikeia (Denizli yakınları)'nın Türklere geri alınışı, Sozopolis (Uluborlu)'in zaptı, Ioannes'in Peçenekler ile savaşı, ardından tekrar Türklere karşı hareketi, Macarlar ile yaptığı savaşlar, 1130'da Daniřmendliler üzerine bir sefer yaparak Kastamonu'yu zaptı, Daniřmendli Emir Gazi'nin 1132/33'de Kastamonu'yu geri alması, 1134'te Emir Gazi'nin ölümünden sonra imparatorun tekrar harekete geçerek Kastamonu ve Çankırı'yı zaptı, 1137'deki birinci Kilikya ve Suriye seferi, Antakya kuşatması ve Antakya'daki Haçlılar ile yapılan anlaşma, buna uygun olarak Bizâa ile Kefertâb'in zaptı, başarısız Şeyzer kuşatmasından sonra geri dönen Ioannes'in Niksar ve Beyşehir Gölü üzerine seferi, nihayet 1143'te Kilikya üzerine düzenlediği ikinci sefer ve 1143'te Kilikya'da ölümü özet halinde ele alınır. Birinci Kitap Manuel'in Kilikya'da imparator ilân edilmesiyle son bulur.

İkinci Kitapta (Bonn Neşri, s. 29-89; terc. Demirkent, s. 27-70) önce Manuel'in Kilikya'dan İstanbul'a geri dönüşü ve saltanata başlaması, Mikhail'i patriklik makamına getirmesi anlatıldıktan sonra imparatorun Antakya prinkepsi Raymond'dan intikam almak için 1144'te onun üzerine karadan ve denizden ordu göndermesi, 1145'te Kilikya bölgesinin geri alınışı, prinkeps Raymond'un İstanbul'a gelerek imparator Manuel'in vassali olması, Manuel'in Bertha von Sulzbach ile evlenmesi, Selçuklu akınlarına karşı sınır tahkimatı ve Melangeia (Sakarya) bölgesinin güçlendirilmesi, Manuel'in ablası Maria'nın ölümü ele alınır. Bundan sonra Selçuklular'a karşı harekete geçen imparator Manuel'in 1146'da sultan Mesud üzerine ilk seferi, Afyon yakınında Kalograia Tepesi'nde Türkler ile savaş, Akşehir'in zaptı, Konya'nın kuşatılması ve şehir yakındaki savaştan sonra Bizans ordusunun geri çekilişı, Türklerin bu sırada Bizans ordusuna hücumları, Menderes kaynaklarına çekilen Bizanslıların Türkmenler ile çatışması ayrıntılı olarak anlatılır. Ardından Kosmas'ın patriklik tahtından indirilmesi, Türkler ile bir anlaşma yaparak savaşa son veren imparatorun İstanbul'a

geri dönmesi, 1147'de İkinci Haçlı Seferi'nin başlaması, Haçlıların imparatorluk arazisinden geçişleri, Almanlar ile Edirne'de çatışma, Almanların Çatalca ovasında sel felaketine uğramaları, İstanbul'da Alman kralı III. Konrad ile imparator Manuel arasındaki ilişkiler, Almanlar ile surlar önünde savaş, Alman Haçlı ordusunun Anadolu'ya geçişı ve Dorylaion yakınında sultan Mesud tarafından yenilgiye uğratılması, Fransa kralı VII. Louis'nin İstanbul'a gelişı ve Anadolu'ya geçişı, Fransızlar ile birleşen Konrad'ın Efes'ten İstanbul'a dönmesi ve deniz yoluyla Filistin'e gidişı hakkında bilgi verildikten sonra İkinci Kitap Konrad'ın Almanya'ya dönmesi ve onun 1152'de ölümünden sonra Friedrich'in Alman tahtına çıkmasıyla sona erer.

Üçüncü Kitapta (Bonn Neşri, s. 89-134; terc. Demirkent, s. 71-102), önce Roger'in Apulia bölgesini ele geçirmesi ve Sicilya Norman kralı ilân edilmesi, kral II. Roger'in 1147/48'de Korfu adasına ve Yunanistan'a saldırısı üzerine imparatorun Normanlara karşı harekete geçmesi, bu arada Kumanlar ile savaş, Korfu'ya hücumu ve 1148/49'da Korfu'nun geri alınışı, Alman-Macar-Sırp anlaşması, Manuel'in Sırp-İtalyan savaşının ardından müttefik Sırp-Macar ordusuna karşı başarılı mücadelesi sonunda Sırp *büyük jupan*'ının imparatora itaati, bunu takiben Macarlar ile yapılan mücadeleler ve anlaşmalar anlatılır. Ayrıca Sicilya kralı II. Roger'nin 1154'te ölümünden sonra yerine geçen oğlu I. Guillaume'un imparatora barış teklifi, imparatorun Sicilya üzerine gönderdiği filonun yenilgiye uğraması, 1152'de imparator tarafından Kilikya'ya gönderilen Andronikos Komnenos'un Ermeni II. Thoros'un baskınına uğraması, daha sonra Andronikos'un imparatora ihanet plânları ve suikast teşebbüsleri hakkında bilgi verilir. Üçüncü Kitabın sonunda da Macarlar ile yapılan savaşların 1156'da barış ile sona ermesi anlatılır.

Dördüncü Kitapta (Bonn Neşri, s. 134-202; terc. Demirkent, s. 103-146), Alman hükümdarı Friedrich Barbarossa ile imparator Manuel arasındaki ilişkiler, Manuel'in Güney İtalya'yı ele geçirme teşebbüsü ve elde ettiği başarılar, Sicilya Normanları ile Bizans kuvvetleri arasındaki mücadeleler, Bizans'ın 1156'da Brindisi önünde yenilgiye uğraması üzerine İtalya'daki başarıları sonuçsuz kalan Manuel'in 1158'de Sicilya kralı I. Guillaume ile anlaşması ele alınır. Ardından 1156/57'de Bizans'ta yaşanan dinî tartışmalar, Renaud de Châtillon'un Kıbrıs'ı yağmalaması, Manuel'in Ermeni Thoros'a karşı Kilikya seferi, Aşarı Phrygia bölgesinde Türkler ile savaş, Anazarba ve Tarsus'un zaptından sonra Antakya üzerine yürümesi, Renaud'nun imparator ile anlaşma çabaları, Kudüs kralı III. Baudouin'in Manuel'in yanına gelişı ve Antakya hakkında anlaşmaya varılması, imparatorun 1159'da Antakya'ya girişı ve Nureddin

Mahmud ile yaptığı anlaşmadan sonra İstanbul'a dönüşü anlatılır. Ayrıca 1159'da Türklere karşı yeniden sefere hazırlanan Manuel'in Dorylaion'a gelişi ve Selçuklu topraklarına saldırısı, Türklerin buna karşı saldırıları, kendisine karşı kurulan ittifak yüzünden zor durumda kalan sultan II. Kılıç Arslan'ın imparator ile anlaşması hakkında bilgi verilir.

Beşinci Kitapta (Bonn Neşri, s. 202-249; terc. Demirkent, s. 147-180), Manuel'in Macaristan işlerine müdahalesi, Sırp sorununu halletmek üzere harekete geçmesi, sultan II. Kılıç Arslan'ın 1162'de İstanbul'u ziyareti ve imparator ile yapılan dostluk anlaşması, Manuel'in Antakya prensesi Maria ile evlenmesi, Macar taht kavgalarına müdahalesi ve Macar kralının kardeşi Bela ile kızı Maria'nın nişanlanması, Sırp *büyük jupan*'ının ihaneti, Nureddin Mahmud'un 1164'te Haçlılara karşı kazandığı zafer, imparatorun Macarlara karşı devam eden seferleri, Alman hükümdarı Friedrich'in İtalya'ya müdahalesi, Roma'yı zaptı, Manuel'in 1165'te Sirmion'u tekrar alan Macar kralına karşı seferi, Andronikos Komnenos'un hapistan kaçışı ve Rusya'ya gidişi, Manuel'in Friedrich'e karşı kurduğu ittifaklar, Kudüs kralı III. Baudouin'in 1162'de ölümünden sonra yerine geçen kardeşi Amaury'nin imparatorun bir Bizanslı gelin istemesi, imparatorun 1165'te Zeugminon'u zapt eden Macarlara karşı harekete geçmesi, şehrin Bizanslılar tarafından yeniden zaptı ve şehirde yapılan katliam, ayrıca Dalmaçya bölgesinin Manuel'in hakimiyeti altına girmesi anlatılır.

Altıncı Kitap (Bonn Neşri, s. 250-291; terc. Demirkent, s. 181-208), Rusya'dan dönen ve imparator tarafından iyi bir şekilde karşılanan Andronikos Komnenos'un Kilikya'ya gönderilmesi, Antakya prensesi Philippa ile nişanlandıktan sonra 1167'de Filistin'e kaçması ve Theodora ile evlenip Filistin'den Müslüman ülkelerine kaçışı ile başlar. Sonra 1160-1166'da İstanbul'da yaşanan dinî tartışmalar ve Manuel'in duruma müdahalesi, 1166'da Macarların Sirmion bölgesine saldırısı ve imparatorun buna karşı hareketi hakkında bilgi verilir. Ardından Avusturya dükü Heinrich'in Manuel ile Alman hükümdarı Friedrich'i barıştırmak çabası, polo oyununda yaralanan Manuel'in buna rağmen Macarlara üzerine sefere çıkması, bu arada ihânetle suçlanan Aleksios Aksukhos'un gözden düşmesi ve keşiş olarak manastıra kapatılması, Manuel'in Macarlara karşı kazandığı başarılar, ayrıca Manuel zamanında yapılan onarımlar ve reformlar, imparatorun 1169'da Mısır'a karşı düzenlediği başarısız sefer, Kudüs kralı Amaury'nin İstanbul'a gelerek imparatorun tebaası olması, 1171'de Bizans ülkesindeki Venedikli tacirlerin tutuklanması ve Venedikliler ile savaş, Heinrich'in İstanbul'a gelişi, Aleksios Bela'nın 1172'de Manuel tarafından

Macar tahtına çıkarılmasından sonra Sırp'lar üzerine yapılan sefer, Venediklilerin 1173'de Ankona'ya başarısız saldırıları, Manuel'in Anadolu seferi, sultan II. Kılıç Arslan ile diplomatik temasları ve yeniden barış sağlanması anlatılır.

Yedinci Kitapta (Bonn Neşri, s. 291-300; terc. Demirkent, s. 209-215) ise Manuel'in sultan II. Kılıç Arslan'a karşı sefer hazırlığı ve sultandan zapt ettiği şehirleri geri istemesi, Mikhail Gabras'ın Amasya'ya gönderilmesi, ancak halkın şehri Türklere teslim etmesi, Manuel'in sultandan şehri geri istemesi, Dorylaion'a gelen imparatorun bu kaleyi ve Sublaion'u yeniden inşası, sultanın barış teklifini reddederek 1176'da II. Kılıç Arslan üzerine harekete geçmesi anlatılır ve metin burada kesilir.

Prof.Dr. Işın Demirkent metnin sonuna Komnenos Hânedanı'na ait iki Soykütüğü (s. 217-220), ayrıca araştırmacılar için çok faydalı olacak, Bizans dünyasındaki makam unvan vb. terimleri açıklayan bir Ek Sözlük (s. 221-225) ilave etmiştir. Bunu takiben geniş bir Bibliyografya ile Kısaltmaları (s. 227-242) vermiştir. Genel Dizinin (s. 243-261) ardından eser, İmparator II. İoannes ve Manuel Komnenos Devrinde Bizans Devleti (1118-1180), İmparator I. Manuel Komnenos'un Konya üzerine Seferleri ve İkinci Haçlı Seferi Ordularının Anadolu'dan Geçışı (1147-1148) ile ilgili üç harita ve çeşitli resimlerle son bulmaktadır.

Sonuçta, araştırmalarda kaynak sıkıntısının yaşandığı bir dönem olan 12. yüzyıl Anadolu Türk tarihi hakkında verdiği bilgiler açısından çok kıymetli olan bir eserin hem de diğer çağdaş kaynakların verileriyle karşılaştırılarak ve özellikle Türk tarihiyle ilgili tamamlayıcı, zengin notlar verilerek, anlaşılır ve güzel bir Türkçe ile dilimize kazandırılmış olması bu sahada araştırma yapanlar ve Türk tarih literatürü için çok önemli bir kazanımdır.

ABSTRACT

The working of Ioannes Kinnamos, Byzantine history writer in the twelfth century, was translated into Turkish by Prof.Dr. Işın Demirkent, giving notes and comparing the other contemporary sources. This work is concerned the reigns of emperors Ioannes Komnenos and Manuel Komnenos, and extreme important for the Turkish history of Anatolia in twelfth century. Although narrated the events between the years 1118-1176 He gives a short summary of the reign of Ioannes, because he wasn't eyewitness for this period. But Kinnamos, who was the *basilikos grammatios* of Manuel, attached importance to his reign.